

Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum

Vriendennieuws 2010 – 2

Uit ons bestuur

Ondanks politieke aardverschuivingen, sportieve evenementen met winst of verlies, allerlei dagelijkse beslommeringen, gaat onze hobby, verzamelwoede en kennis vergaren over tegels gewoon door; we zijn behept met dat virus (gelukkig geen computervariant, want dan ben je net als ik alles kwijt), nee dat virus wat zoekt naar een nieuwe variant, een nieuwe hoek, een nog niet ontdekte afbeelding of een leuke vondst. Zo vond ik op de verzamelbeurs een mooie tegel met de afbeelding van een poort. Bij het zoeken naar afbeeldingen bij landschapschilders kwam ik terecht bij Antoni Waterloo, die leefde eind 17^e eeuw. Een van zijn etsen was bijna gelijk aan de afbeelding op mijn tegel. De tegel (hoogstwaarschijnlijk Rotterdam, 1775) heeft een ossenkophoek en de afbeelding staat in een grote cirkel, de kleur is blauw tot donkerblauw. Mijn speurtocht is nog niet ten einde: ik zoek nu naar een gravure of andere prent waarop een stad of streek staat waar deze poort ooit heeft gestaan.

Vanuit onze bestuurlijke activiteiten kan ik u melden dat ons bestuur zich garant heeft gesteld voor de voorfinanciering voor het boek "Verglaasde charme". De commissie onder leiding van Ger de Ree kan nu aan de slag; wij zien uit naar het resultaat.

De Vriendendag van 24 april was naar onze mening een groot succes. Volgend jaar zal er geen Vriendendag zijn in verband met het jubileum van het

Marten Boonstra

Tegelmuseum. Daarna wordt deze activiteit weer opgepakt. De Jaardag van onze Stichting vindt plaats in Haarlem op 25 september. De plek is het Grand Café Brinkman. Het belooft weer een heel afwisselend programma te worden. Graag tot ziens op onze Jaardag.

Koninklijke onderscheiding voor Frans Landzaat

Frans Landzaat (71 jaar) uit Schalkwijk is op 29 april 2010 in de stadsschouwburg van Houten feestelijk onderscheiden met de versierselen als lid in de Orde van Oranje Nassau. Zijn vrouw Dinie ontving een prachtig boekje met oranje bloemen. De volgende motivatie werd voorgelezen door burgemeester Lamers: "De heer F.H. Landzaat is vanaf 1960

historisch onderzoeker en verzamelaar. Vanaf de jaren zestig is hij al bezig met de aanleg van een omvangrijke tegelverzameling en een dakpannen- en stenenverzameling. Jarenlang historisch onderzoek heeft geleid tot de vorming van de Stichting Historie Grofkeramiek waarvan de heer Landzaat tot op heden bestuurslid is. Daarvoor was hij mede-initiator van de Werkgroep Industriële Archeologie voor de Steen- en Pannenbakkerijen (het WIASP). Hij heeft veel onderzoek gedaan naar het Utrechtse aardewerk en voor het Nederlands Tegelmuseum heeft hij diverse exposities verzorgd". Frans heeft in vele jaren een enorm archief aangelegd over alle mogelijke keramische onderwerpen met betrekking tot de stad Utrecht en verre omgeving. In de periode 1981 tot 2005 publiceerde Frans elf wetenschappelijke artikelen in *Tegel*. Over de Stichtse gegoten marmervloortegel tot menu-tegels. Hij is al een kleine dertig jaar lid van de Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum. Op zijn initiatief is rond 1970 de Schalkwijkse Archeologische Werkgroep opgericht evenals het dorpsmuseum van Schalkwijk. Vele tentoonstellingen

zijn door hem opgezet. Bij de feestelijke onderscheiding waren, naast zijn vrouw Dinie, zijn kinderen en kleinkinderen aanwezig. Ook gaven vele vrienden uit de keramische wereld acte de présence. Wij feliciteren Frans en Dinie met deze zeer verdiende onderscheiding.

Ger de Ree

Verslag Vriendendag in het Nederlands Tegelmuseum

Op zaterdag 24 april heeft in het Nederlands Tegelmuseum voor de eerste keer een Vriendendag plaatsgevonden. *Voor en door de Vrienden* was een dag met allerlei lezingen, presentaties en demonstraties door het gehele museum. Daarbij was bewust voor een opzet gekozen van een aantal lezingen voor alle deelnemers en meerdere kortere presentaties, die gelijktijdig werden gehouden, in een aantal blokken over de dag verdeeld. Op die manier werden de Vrienden gedwongen een keuze te maken welke presentaties

ze wilden bijwonen. Er was voor elk wel iets van zijn of haar gading te vinden. Inclusief de vrijwilligers die een presentatie verzorgden, waren er ongeveer 80 Vrienden naar Otterlo gekomen. Ze hadden heerlijk weer meegebracht wat vooral tijdens de lunchpauze een grote pre bleek te zijn. Sommigen bleven binnen om een goed voorziene lunch te gebruiken; anderen zochten de voorjaarszon op.

Sommige vrijwilligers gingen zo enthousiast in hun verhaal op, dat ze vergaten dat het ging om 'korte' presentaties. Ik geloof echter niet dat hun gehoor vond dat het te lang duurde. Ondanks een aantal veranderingen in het programma die pas op het allerlaatste moment bekend werden, waren de reacties heel erg positief. Juist de korte presentaties sprak velen aan en ook de afwisseling. Uiteraard speelde het feest der herkenning een grote rol. Veel van de Vrienden zijn immers ook onderling vrienden geworden en velen kennen elkaar al vele, soms zelfs tientallen jaren en het is dan altijd weer plezierig elkaar tegen te komen.

gen in het programma die pas op het allerlaatste moment bekend werden, waren de reacties heel erg positief. Juist de korte presentaties sprak velen aan en ook de afwisseling. Uiteraard speelde het feest der herkenning een grote rol. Veel van de Vrienden zijn immers ook onderling vrienden geworden en velen kennen elkaar al vele, soms zelfs tientallen jaren en het is dan altijd weer plezierig elkaar tegen te komen.

Van verschillende kanten hebben wij als bestuur van de 'Vrienden' de vraag/het verzoek gekregen, of we zo'n Vriendendag vaker gaan organiseren. Dat zijn we inderdaad van plan. Waarschijnlijk zal de Vriendendag eens in de twee jaar in het Tegelmuseum worden gehouden, in het voorjaar van het jaar dat de Jaardag (laatste zaterdag van september zoals u weet) op een andere locatie dan Otterlo wordt gehouden. Volgend jaar is de Jaardag in Otterlo. Het is een bijzonder jaar vanwege het 50-jarig jubileum van het Nederlands Tegelmuseum.

Langs deze weg wil ik nogmaals allen bedanken die hebben meegewerkt aan een heerlijke dag in het museum: de vrijwilligers die hun presentaties hebben gegeven, de Vrienden die als bezoeker of bestuurslid de dag hebben gevolgd, maar natuurlijk ook de mensen van het Tegelmuseum die op allerlei manieren hun bijdrage hebben geleverd.

Hopelijk tot een spoedig weerziens op de Jaardag in Haarlem.

Bert Schrage

Vriendenboek, hoe zat het ook al weer?

In het jubileumjaar 2008 zouden wij het allermooiste tegelboek met de allermooiste tegels uit bezit van de Vrienden uitgeven. Dat is toen niet gelukt. Eerder is gemeld dat een groepje Vrienden de draad heeft opgepakt om dat mooie idee alsnog vorm te geven. Intussen is een begroting opgesteld, is een (huis) fotograaf, een vormgever en een drukker gevonden. Het bestuur heeft zich garant gesteld voor het overbruggingskrediet (het bedrag dat bij uitgave betaald moet worden aan de drukker, vormgever etc. en dat door verkoop van exemplaren weer terugkomt). Er is prachtig materiaal voorhanden. Wij gaan ervan uit dat dit nog steeds beschikbaar is. Op dit moment maakt de vormgever een aantal proefpagina's. In dat stramien zullen wij een definitieve selectie van de tegels kunnen gaan maken. Daarna volgt de belangrijke fotosessie op diverse plaatsen in Nederland. De tegelbezitters die zich destijds hebben aangemeld ontvangen bericht of en zo ja welke van hun tegels voor het boek in aanmerking komen. Zeldzaamheid, schoonheid en gaafheid staan voorop. Een uitnodiging om de tegels op een nader aan te geven locatie te laten fotograferen volgt dan. Wanneer al het fotomateriaal voorhanden is moeten de teksten geschreven worden, pas dan komen wij een eind in de goede richting. Tegen die tijd zullen wij u (tegen een redelijk bedrag) in de gelegenheid stellen om sponsorvriend van het boek te worden. Op die manier maakt u het mogelijk dat wij dit project kunnen realiseren. Als dank ontvangt u een gratis exemplaar van het tegelboek en kan uw naam, naar wens, worden vermeld op een pagina in het boek. Al met al is er nog genoeg werk. Wij houden u op de hoogte!

Ger de Ree, Marianne Florschütz, Nora de Nas, Hans Hoek

Jaardag in Haarlem

Op zaterdag 25 september zal de Jaardag worden gehouden in Haarlem. (zie uitnodiging).

Plaatsreservering Jaardag voor slechthorenden

Slechthorenden kunnen op de Jaardag een plaats reserveren op de eerste rijen.

Bel daarvoor Marianne Florschütz, 0611051893, of mail naar: vrienden.tegelmuseum@tiscali.nl.

Museum

Nieuws uit het museum

Beeldentuin: Tot 9 september is in de tuin en op de binnenplaats van het museum een expositie te zien van Hermien Buytendijk. Dit zijn keramische beelden die hard gebakken zijn en ook in de winter buiten kunnen blijven. Het is het begin van een nieuwe traditie. We willen ieder jaar een beeldentuin inrichten gedurende de zomermaanden. Uitsluitend keramische beelden omdat die door hun vervaardigingsproces aansluiten bij de tegel.

Bezuinigen: Het was te verwachten, er zal bezuinigd moeten worden. De gemeente moet tientallen miljoenen bezuinigen en gaat korten op het budget van de musea. Dit kan voor ons museum oplopen tot 30.000 euro in 2012. Uiteraard is het laatste woord hierover nog niet gesproken, want we kunnen onze belangen bepleiten bij de gemeenteraad van Ede door in te spreken. Wel is het duidelijk dat bezuinigingen voor ons betekenen dat er op het personeel bezuinigd moet worden, omdat er nauwelijks andere mogelijkheden zijn als het gaat om grotere bedragen.

Jubileumjaar 2011: Het jubileumjaar werpt zijn schaduw vooruit. In 2011 bestaat het museum 50 jaar en dat zal niet ongemerkt voorbij gaan. Onze tuinman gaat bijvoorbeeld een perk inrichten waar de 50 jaar in planten zal worden uitgedrukt. Ook zal er een boek verschijnen waarbij voor het eerst de collectie van ons eigen museum centraal komt te staan. Dit boek dat bij Waanders zal verschijnen zal ook in vogelvlucht de geschiedenis van ons museum behandelen. Na de vakantie zal er een jubileumcommissie worden gevormd

Vrijwilligers: Na een lange periode van stabiliteit hebben zich de laatste maanden plotseling een drietal nieuwe vrijwilligers gemeld. Het gaat om drie mannen die net met pensioen zijn. Dit is een heugelijk feit omdat een aantal van onze vaste vrijwilligers behoorlijk op leeftijd begint te komen waardoor fysieke inspanningen minder goed mogelijk zijn. En juist nu is er door de ziekte van onze onderhoudsman Henk van Beek, regelmatig extra sjouw- en inrichtingswerk. Een van de nieuwe vrijwilligers, Hans Lugtenaar gaat ook het beheer van de website overnemen zodat er een einde komt aan de jarenlange zeer gewaardeerde bijdrage van Frans Caignie op dit punt.

Martin van Meurs, directeur

Geheugen van Nederland: Het museum is door 'Het Geheugen van Nederland' geselecteerd voor digitalisering van de tegelcollectie. 'Het Geheugen van Nederland' is het nationale programma voor de digitalisering van het Nederlands cultureel erfgoed. Het programma wil de (verborgen) collecties van archieven, musea en bibliotheken digitaliseren en beschikbaar stellen op Internet. Dit brengt onder meer met zich mee dat de gehele collectie professioneel en in hoge resolutie is gefotografeerd door Pictura Imaginis in Heiloo. In april zijn alle tegels die zich in kistjes in het depot bevonden opgehaald om deze in het eigen bedrijf te Heiloo te kunnen scannen, half juli zijn deze weer terugbezorgd. Een fotograaf en assistent fotograferden alle overgebleven tegelvelden en tableaux in depot en op zaal. Vrijwilligers uit het museum kwamen waar mogelijk extra dagen om aanvullende ondersteuning te bieden, vooral voor het schoonmaken van de tegels. Verder worden de beschrijvingen in het registratieprogramma ADLIB nagelopen en waar nodig gecorrigeerd en aangevuld.

Tegen het einde van dit jaar moet dan de gehele collectie op internet toegankelijk zijn. Geheugen van Nederland is een nationaal project, opgezet door het ministerie van OCW en gecoördineerd door de Koninklijke Bibliotheek. Dit is ook het laatste jaar waarin deze site nog wordt aangevuld met nieuwe collecties. Al het digitale materiaal -afbeeldingen, maar ook geluid, bewegend beeld en tekst- is te bekijken en te beluisteren via www.geheugenvannederland.nl.

Schenking bibliotheek Rainer Marggraf: Het museum heeft de bibliotheek van Rainer Marggraf aangeboden gekregen. Rainer Marggraf, in 1994 overleden, was actief vriend van het museum en onderzoeker van de Nederlandse, Duitse en Portugese tegelcultuur. Hij was docent aan de universiteit van Osnabrück. In 1984 stelde hij daar de expositie 'Niederländische Wandfliesen in Nordwestdeutschland' samen, met gelijknamige catalogus. Samen met José Méco was hij in 1989 verantwoordelijk voor de publicatie *Fliesenkultur in Portugal* en de reizende expositie '500 jaar tegelcultuur in Portugal' die in 1990 in Otterlo te zien was. De schenking door Ilse Marggraf heeft de bibliotheek verrijkt met vooral veel titels over de Portugese en Spaanse tegels, maar ook tal van Duitse, Franse en Engelse publicaties. Zijn verdere documentatie wordt eerst uitgezocht door museumvriend Wilhelm Joliet.

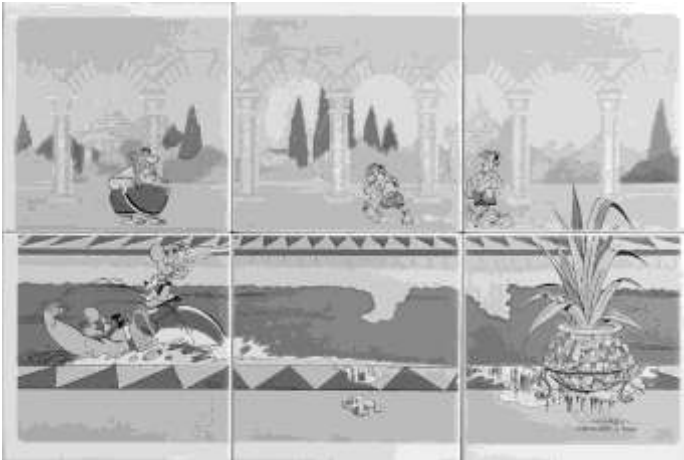
Johan Kamermans

Exposities in het Nederlands Tegelmuseum

Striphelden

t/m 26 september 2010

Een tentoonstelling waarin je stripboeken kan lezen, mag tekenen en je eigen stripheld kan vereeuwigen op

een tegel. Er zijn tegels van Asterix en Obelix te zien en het tegelmuseum heeft zelfs een oud zwart-wit tableau gevonden met een vroege striptekening erop. Het tableau behoorde ooit toe aan een bioscoop. 'Striphelden' is een echte zomertentoonstelling voor ouders en kinderen die hun tijd op de Veluwe doorbrengen.

Uit de boven- en onderwereld, mythologische verbeelding op tegels

3 oktober 2010 t/m 27 februari 2011, opening zaterdag 2 oktober

Op 2 oktober aanstaande wordt in het Nederlands Tegelmuseum de unieke expositie over de mythologische verbeelding op tegels geopend. Niet eerder is zo een omvangrijke expositie met dit onderwerp in Otterlo geweest. Aanleiding tot deze expositie is de op handen zijnde presentatie van het mythologieboek van Jan Pluis in samenwerking met Reinhard Stupperich. Zoals Pluis zelf zegt, mijn laatste grote standaardwerk over tegels. Zeer uitgebreid aan de orde komen tegels met

mythologische voorstellingen naar de Metamorfozen van Ovidius, Romeinse figuren, pastorale scènes, amors met en zonder vleugels, zee-wezens en enkele fabeldieren uit de klassieke Oudheid. In deze publicatie worden tegels nader toegeschreven aan fabrieken en of schilders. En er zijn veel nieuwe vondsten gedaan van grafische voorbeelden van tegelafbeeldingen. De expositie belooft heel interessant te worden met weer veel bruiklenen uit de collecties van de vrienden zelf. Tijdens de opening - u ontvangt later de uitnodiging - zullen wij wel een indruk van het boek kunnen krijgen, maar er is helaas een vertraging bij de uitlevering van enkele maanden.

Expositieplannen voor 2011

Het Nederlands Tegelmuseum viert in 2011 dat het vijftig jaar bestaat. De expositiecommissie, die in het afgelopen jaar aan de slag is gegaan om de voorbereiding van exposities te verbeteren, heeft een opzet gemaakt voor de tentoonstellingen dit bij dit jubileumjaar passen. Dit leidt tot het volgende programma (data onder voorbehoud):

Museum in bloei, over blompotten en tulpenvazen

13 maart t/m 13 juni 2011

Theetijd in Otterlo, theeceremonie uit alle windstreken

26 juni t/m 25 september 2011

Luchtige zomer expositie met een gastvrij onthaal ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het museum.

Arts & Crafts

9 oktober 2011 t/m 26 februari 2012

Wie gelegenheid heeft om mee te denken en te werken aan één van deze exposities kan zich aanmelden bij conservator Johan Kamermans.

Vriendenvitrine

De molen op tegels

september t/m december 2010

De tentoonstelling in de vriendenvitrine van molentegels sluit aan bij het artikel dat in Tegel 38 wordt gepubliceerd met als titel 'De molen op tegels'. In totaal zullen er zo'n 80 tegels komen te liggen, welke de molen in al zijn typen, evenals vele onderdelen ervan, tonen.

Mijn eerste tegel, gekregen van mijn vader toen ik slaagde voor mijn examen als onderwijzer, was een molen in achtkant, paars gesprenkeld met blauw landschap en een anjerhoek. Gestaa groeide de verzameling, in het begin nog niet zo snel, want in Flevoland waar we als gezinnetje begonnen, zag je niet of nauwelijks tegels. Maar eenmaal in Sneek terecht

gekomen, ging het verzamelen steeds gemakkelijker. Naast de molens op tegels is ook blauw/paars één van mijn verzamelgebieden en de combinatie van beide is natuurlijk voor mij het summum.

In de vitrine komen enkele bijzondere tegels te liggen, alsook een grote verscheidenheid aan hoekfiguren en omlijstingen op molentegels. Daarnaast zijn er ook nog enkele curiositeiten te zien.

Het aardige van dit onderwerp is, dat je net als met een postzegelverzameling, series kunt samenstellen: verschillende typen molens op "land op land"-tegels, of in achtkant, met een kwart-rozet, of in een "lof"-omlijsting. Ik hoop dat u zult genieten bij het zien van mijn verzameling.

Marten Boonstra

Fornuistegels

januari t/m april 2011

Het type tegel dat ik ondermeer verzamel is de zogenaamde *fornuistegel*. Mijn belangstelling hiervoor ontstond in 1996 bij een bezoek aan een tentoonstelling in Gent waar Art Nouveau – en Art Deco tegels geëxposeerd werden, waaronder dit soort tegels. Deze tegels hebben een formaat van ongeveer 9 x 9 cm en zijn 1,5 cm dik. Ze werden meestal met een boutje aan tegelfornuizen bevestigd. Vandaar het gaatje in het midden van de tegel. Dergelijke fornuizen werden gemaakt aan het einde van de 19de en in de eerste helft

van de 20ste eeuw, vooral in België, Duitsland en het noorden van Frankrijk. In Nederland zijn ze weinig gebruikt. De tegels hadden naast een decoratieve functie ook een technisch doel, fornuizen met deze tegels bleven namelijk langer warm. Veel van deze tegels hebben florale motieven. Over dit soort tegels is weinig geschreven, een standaardwerk laat helaas op zich wachten. Wie ook interesse heeft en mij kan informeren, aarzel niet (Genteldijk 4, 4191 LE Geldermalsen, tel. 0345-571670, John@verhulsdonk.nl).

John Verhulsdonk

Tegelreis naar midden- en noord-Portugal, 7–15 mei 2011.

In juli heb ik enkele weken het zonovergoten midden en noorden van Portugal doorkruist, bijgestaan door Tom Swaab (achter het stuur en de camera) en Marianne (per e-mail). We hebben onaangeduide locaties gevonden, dichte kerkdeuren open gekregen, en musea in oprichting, renovatie of ontbinding van ons enthousiasme laten blijken. Ook hebben we de leukste hotels en restaurants uitgezocht, geadviseerd door (tegel)vrienden in Portugal. De vluchten en de busreizen zijn eveneens geregeld en de stadsplattegronden verzameld.

De gelukkige deelnemers zullen in mei tegels uit vijf eeuwen en drie landen te zien krijgen en ook nog enkele hoogtepunten uit de Portugese bouwkunst bezoeken, waarbij de liefhebbers van kerken en bijbeltableaus alsook die van art nouveau beslist aan hun trekken zullen komen. Kortom: het wordt een interessante, leuke en lekkere reis!

Pleisterplaatsen: Schiphol-Lissabon (vlucht) – Óbidos, **Caldas da Rainha** (2 overnachtingen, met zwembad), Valado dos Frades en Sítio (bij Nazaré), Alcobaça,

Pedreiras, Batalha, **Tomar** (1 overnachting en 2 zwembaden), Figueira da Foz, Bussaco, **Coimbra** (2 overnachtingen), Ílhavo, Aveiro, verrassing?, **Porto** (3 nachten), Guimarães, Braga – Porto-Schiphol (vlucht). De prijs zal ongeveer € 950 bedragen voor kamerdelers en € 1100 voor alleenslapers. Daarbij zijn inbegrepen: vluchten, busreizen, organisatiekosten, hotels met ontbijt, drie of vier gezamenlijke diners, twee of drie gezamenlijke lunches, nog wat gezamenlijke verrassingen en sommige toegangsprijzen of cadeaus. Reken op 12 à 20 euro voor niet-inbegrepen warme maaltijden van twee gangen met sla, wijn, koffie etc.

De meeste deelnemers hebben zich al definitief opgegeven, maar misschien zijn er nog twee tot vier plaatsen open. Wie nog mee zou willen wordt verzocht meteen contact op te nemen met Marianne Florschütz (tel. 06 11051893; e-mail marianne.florschutz@kpnmail.nl).

Francine Stoffels

Art nouveau lambrizing in Aveira

Kapel in Caldas da Rainha

ECTC, website, in situ

E.C.T.C.

- Het E.C.T.C. bulletin nr. 31 van september 2010 kan online op de website van de Vrienden geraadpleegd worden. In februari hebben we hier gemeld dat het bulletin niet meer in gedrukte vorm zal worden uitgebracht. De voordelen van de online versie, met o.a. de mogelijkheid om 'heet van de naald' informatie te brengen, werden in de vorige berichtgeving uitgebreid toegelicht. Om dit te illustreren zullen de kleuraanduidingen, waarmee we op de website de maand van bijwerking aangeven, tot begin oktober behouden worden. Vanaf volgend bulletin zal de volgorde van vermelding omgekeerd worden zodat de meest recente informatie steeds bovenaan staat binnen elk land.
- Het bulletin 31 brengt voor elk wat wils: leerrijke en boeiende websites met en over tegels zoals tegels uit Antwerpen, tegels uit Rotterdam, tegeltableaus in Portugal, Azulejo catalogus in het museum te Valencia, en het Almagora atelier in Parijs; enkele recente

<http://www.nederlandstegelmuseum.nl>

Op de website van de Vrienden werd de voorbije maand een nieuw item toegevoegd met als titel "Word begunstiger". Het betreft een formulier waarmee nieuwe begunstigers zich kunnen aanmelden bij het bestuur van de Vrienden. Na opgave van het volledige adres kan men kiezen om zich als "begunstiger" of als "begunstiger met partner" aan te sluiten. De op het formulier ingevulde adresgegevens worden omgevormd naar een email bericht dat wordt verzonden aan het secretariaat en waarvan de begunstiger een kopie ontvangt in zijn mailbox. In deze mail staan alle betalingsinstructies voor de begunstiger vermeld. Op deze wijze hebben de secretaris, de administrator en de penningmeester onmiddellijk alle correcte gegevens en kan de nieuwe begunstiger zijn contributie overmaken zonder dat hiervoor nog heen en weer geschrijf of getelefoneer nodig is. De procedure is zeer eenvoudig gehouden; u moet ze beslist aanbevelen bij uw vrienden en kennissen.

In-situ vergadering op zaterdag 6 november te Otterlo

Sinds de in-situ trainingsdag van november vorig jaar is er grote vooruitgang geboekt in het in-situ project. Niet alleen kwantitatief – we naderen de 1300 betegelingen met meer dan 3000 foto's – maar ook inhoudelijk en organisatorisch hebben we heel wat vorderingen gemaakt. Wie op de Vriendendag van 24 april de live presentatie van deze toepassing heeft bijgewoond, zal beamen dat we een voor Nederland waardevol en uniek project aan het uitbouwen zijn. Op zaterdag 6 november aanstaande komt het team opnieuw bijeen om verder van gedachten te wisselen over de toepassing en eigen ervaringen te delen met de andere teamleden. Bijzondere aandachtspunten zijn 'het standaardiseren van de gebruikte terminologie bij

publicaties; lezingen, veilingen en tentoonstellingen uit de voorbije maanden en voor de komende tijd. Met het online bulletin wandelt u van website naar website, doorheen de actualiteit van het tegelgebeuren in heel Europa.

- Voor wat de toekomst van het E.C.T.C. bulletin betreft, heb ik de toezegging van Mario Baeck uit Onze-Lieve-Vrouw-Waver (België) om me vanaf december te assisteren als redacteur van allerlei nieuwsfeiten uit de tegelwereld voor heel Europa, behalve Nederland. Vanuit Nederland, toch hét tegelland bij uitstek, komt spontaan heel weinig tegelnieuws toe op de redactie. Daarom hier een hernieuwde oproep voor een correspondent-redacteur die de nieuwsgaring voor Nederland wil verzorgen. Ikzelf zal nog enige tijd verder gaan met het online plaatsen van de "voorgekauwde" nieuwsfeiten op de zesmaandelijks E.C.T.C. bulletins op onze vriendsite.

Frans Caignie

Het verdere onderhoud en het bijwerken van de website van het Museum wordt volgend jaar overgenomen door Hans Lugtenaar uit Bennekom (wilenhans@lugtenaar.eu). Met Hans hebben we reeds twee initiatiesessies gehouden in Schilde en ... Hans heeft de smaak te pakken. Hans is sinds augustus hét aanspreekpunt van het museum voor alle updates, waarbij de tentoonstellingspagina's uiteraard de hoofdmoot vormen. Tot eind van het jaar werken Hans en ik samen en krijgt Hans van mij alle ondersteuning die nodig is om vanaf januari 2011 zelf het roer in handen te nemen. Mede namens het bestuur van de Vrienden dank ik Hans dat hij als nieuwe vrijwilliger van het museum zich voor deze taak wil inzetten en ik ben ervan overtuigd dat hij dit "Museumsteun"-project met hetzelfde enthousiasme zal voortzetten.

Frans Caignie

het beschrijven van de betegelingen' en 'technieken voor het bewerken van foto's'. In een aantal registraties ontbreken productiegegevens over de betegeling of de tegeltableaus: fabriek, ontwerper, schilder. De registratoren zijn niet noodzakelijk expert in alle tegeltypes die ze ontdekken, fotograferen en beschrijven. Daarom is hulp bij het determineren van de tegeltoepassingen meer dan welkom. Uiteraard kunnen, naast deze 'determinatoren', ook registratoren en fotografen het team nog versterken. Kom daarom vrijblijvend naar onze ontmoetingsdag op 6 november om 10u30 in het Tegelmuseum te Otterlo.

Frans Caignie

Beurzen, veilingen, lezingen, tegelnieuwjes

Tegelbeurzen en veilingen

Tegelbeurs Delft

De volgende tegelbeurs in Delft zal worden gehouden op zaterdag 9 oktober. Zoals gebruikelijk in zalencentrum "Delftstede", Phoenixstraat 66, Delft. De zaal is open van 9.00 tot 13.30 u. U vindt hier Nederlandse bodenvondsten (munten, glas, leer, kruiken, majolica, metaaldetectorvondsten, Romeinse vondsten) en antieke tegels. Voor inlichtingen 015 2122227 of 2190732.

Veiling

Gecombineerde veiling via internet en bezichtiging ter plaatse. U kunt bieden via e-mail, fax, telefoon, schriftelijk of persoonlijk. Op www.tileauctions.nl staat de catalogus met o.a. een grote collectie tegels. Dinsdag 21 september sluiten de biedingen om 18.00 uur. Opgeld 16%.

Voor meer informatie: Cees van Sabben, Ooststraat 32, 3261 KM Oud-Beijerland. Tel. 0186 621876, Fax. 0186 619092, E-mail: info@tileauctions.nl

Lezing 'Nederlandse wandtegels', Museum De Lakenhal, Leiden

Zondag 5 september 14:00,
Johan Kamermans

In het kader van 'Werk in uitvoering', waarbij museum De Lakenhal haar tentoonstellingsprogramma heeft onderbroken om de gehele collectie nog eens onder de loep te nemen, wordt een reeks lezingen over enkele deelcollecties georganiseerd. In één van deze lezingen, door Johan Kamermans, wordt de ontwikkeling van de Nederlandse wandtegels behandeld.

Tegelnieuwtjes

Voorintekening boek "40 jaar DE GRUYTER in Utrecht 1896-1936" door Peter Sprangers

Al zijn de kruidenierswinkels van De Gruyter al ruim 30 jaar uit het straatbeeld verdwenen, toch herinneren vele Nederlanders zich nog de koffielaar, de fraaie tegeltableaus, de tien procent korting of het 'Snoepje van de Week'. In 1818 begon Piet de Gruyter een handel in granen en zaden aan de Hooge Steenweg in 's-Hertogenbosch.

Het boek maakt het verhaal achter het succes inzichtelijk door de ontwikkelingen in Utrecht als leidraad te nemen. De samenwerking tussen de Gruyter en verschillende plateelbakkerijen (o.a. Holland en Porcelijne Fles) wordt uitgebreid besproken en veel fo-

to's van tegeltableaus in de Gruyter winkels zijn in het boek opgenomen.

Een fantastisch samenwerkingsverband met vele unieke opnames uit vaak persoonlijke archieven maakte de totstandkoming van dit document mogelijk. Het boek ontving de autorisatie van Lauri de Gruyter, kleinzoon van oprichter.

Voorintekening houdt in dat u het boek zonder verzendkosten krijgt toegestuurd vóór 15 november 2010, indien u vóór 1 oktober besteld. U kunt uw adresgegevens opgeven per email aan: info@hkth.nl of per brief bij Stichting Historische Kring Tolsteeg Hoograven, Zeeltstraat 16, 3525 TG Utrecht. Vóór 15 oktober krijgt u bericht over de betalingswijze. De prijs is slechts € 19,95. 128 pagina's met 200 foto's; soft cover, full color; formaat: 20 x 25,5 cm. Meer informatie op de site: www.hkth.nl

Workshop over tekstreferenties op bijbeltegels

Voor de tekstreferenties op bijbeltegels komen typische verschillen voor wat betreft het kader waarin deze zijn geplaatst en het schrift en de interpunctie. Op basis hiervan kan men vaak uitmaken waar en wanneer een tegel gemaakt is. Als onderdeel van een typologische studie over bijbeltegels werden ook de hierop voorkomende tekstreferenties bestudeerd. Deze studie heeft geresulteerd in vijf kleine publicaties, die in een boekje gebundeld zullen worden. In dit kader overweeg ik een kleine workshop (halve dag) over dit onderwerp te organiseren. Wie belangstelling heeft om hieraan deel te nemen, kan zich bij mij opgeven. Zij krijgen een mail met de publicaties toegestuurd, exclusief de bijbehorende afbeeldingen. Deze worden uitgereikt op de dag van de workshop. De kosten hiervan bedragen ongeveer twintig euro. Het is de bedoeling het aantal deelnemers te beperken tot maximaal tien, maar ook wanneer zich vijf deelnemers opgeven, gaat de workshop door. Opgeven kan via M.Nieuwhof@hetnet.nl; tel 0318-420327.

Minne Iedes Nieuwhof

Kacheltegels in Deventer

In het Deventer Jaarboek 2009 is een interessant artikel verschenen over het fenomeen kacheltegels in Deventer. Als gevolg van bodemvondsten en aanvullend archeologisch onderzoek is gebleken dat in Deventer in de loop der eeuwen op diverse plaatsen kacheltegels zijn gebruikt voor de verwarming van woningen. Aan de hand van gevonden resten van kacheltegels en voorbeelden van Duitse kachelofen worden verbanden gelegd over thema's, perioden etc. A. de Oude-de Wolf en H. Vrieling, Deventer kacheltegels, Deventer Jaarboek 2009, jaargang 23, ISBN: 978-90-76859-38-5.

Tegels in de Spuistraat

Een artikel van Francine Stoffels over tegeltableaus in de Spuistraat beschrijft prachtige intacte tegeltableaus van Plateelbakkerij Rozenburg in de winkel van bakkerij Egstorf en de minder goed bewaarde tegeltableaus in een voormalige slagerij. Meer informatie kunt u vinden onder E.C.T.C op de site: <http://www.nederlandstegelmuseum.nl/Vrienden>

Delftsblauwe stadshaard in Enschede

Na het drama van de vuurwerkkramp ontwikkelt de wijk Roombeek in Enschede zich langzaam tot architectuurwijk, zo interessant dat je er een grote omweg voor wilt afleggen. Op de hoek van de Roomweg en de Deurningerstraat is het grootste delftsblauwe kunstwerk ter wereld verzezen. Het is geen moskee, geen

nieuw tegelmuseum, nee het is de nieuwe stadshaard, de warmtekrachtcentrale van Essent. De 10 meter hoge wanden en de 42 meter hoge schoorsteen zijn bekleed met gelakte aluminiumplaten die voorzien zijn van gestencilde decors, geïnspireerd op Nederlandse wandtegels.

De Amsterdamse graffiti kunstenaar Hugo Kaagman (1955) is verantwoordelijk voor dit prachtige en krachtige ontwerp. Architect Pi de Bruin, de stedenbouwkundige regisseur van Roombeek, bedacht dat op het terrein waar eerder de ketels van de bierbrouwer Grolsch zich hadden bevonden, de ketels van Essent hun plaats konden innemen. Drie jaar geleden stond de Architecten Commissie bij Kaagman op de stoep. Kaagman stond voor de uitdaging om 1300 vierkante meter muur te ontwerpen. Er werden ook veel 'witjes' toegepast om het gebouw niet te druk te maken. Elke tegel meet 100x100 cm. In de tegels met een zelfstandig decor treffen wij beelden aan die met

de geschiedenis van Enschede te maken hebben. Nijverheid en industrie zijn daarbij vooral niet vergeten. Zo zien wij als motief onder meer de Grolsch beugelfles afgebeeld, in een cirkeltegels met meanderhoek.

Maar er zijn ook Nederlandse actuele decors te herkennen. Al deze prachtige tegels zijn van metaal gemaakt bij een bedrijf in Veghel. Zou een dergelijk gebouw niet beter een prachtige behuizing zijn voor een tegelmuseum dan voor een warmtekrachtcentrale? En dan van echte keramiek.

Ger de Ree

Boekrecensies

Mensen op tegels

De meest uitgebreide groep tegels is die waarop de mens en zijn bezigheden getoond worden. Het is ondoenlijk om zelfs maar bij benadering een volledig beeld te geven van alle tegeltypen waarop de mens en zijn handelingen, beroepen en ambachten zijn afgebeeld. Menstegels zijn altijd een geliefd verzamelobject geweest. Bij uitstek leent deze groep zich voor specialisatie. Zo bestaan er verzamelingen met drinkers, muzikanten, schaatsenrijders, noem maar op. Een fraaie verzameling van deze menstegels, die van de heer Vrij, vormt de basis voor het even fraaie boek 'Mensen op tegels'.

In tien hoofdstukken met meer dan 350 afbeeldingen worden de menselijke activiteiten gerangschikt. Hoofdstuk 1, ambachten en beroepen, is specifiek toegesneden op het beroep zelf, terwijl een hoofdstuk als ontspanning een ruimere context biedt waarin verschillende vormen van vrijetijdsbesteding als drinken, dansen of muziek maken een plaats vinden. Natuurlijk is de keuze van de plaats van de menselijke bezigheid in een bepaald hoofdstuk af en toe discussabel, er zullen best beroepsdoelzakspelers geweest zijn en de tevreden visverkoper van afbeelding 202 zou ook heel goed een doodgewone kuiper kunnen zijn. Ook zullen niet alle mensen met een prothese tot de bedelstaf veroordeeld geweest zijn. Merkwaardig is ook dat plassen enzovoorts tot ontspanning wordt gerekend. Volgens mij zou dit eeuwig menselijke een apart hoofdstuk rechtvaardigen, de mens en zijn behoeften.

De bijschriften bij de tegels zijn in sommige gevallen een beetje gezocht. Woorden als kakker en kotser kunnen in het Nederlands net door de beugel, maar het Engelse 'shitter' klinkt toch vulgair. Dit alles neemt niet weg dat het doorbladeren van dit boek één groot genoegen is. Bovendien staan er allerlei leuke weetjes met betrekking tot de afgebeelde beroepen in.

Schraapstokken, kalfaatijzers, messcheerders en andere, al dan niet totaal vergeten, gebruiksvoorwerpen en gereedschappen komen aan de orde. Het is aan u om de bijbehorende beroepen in dit boek op te zoeken. Er zijn ook altijd tegels waarop de getoonde menselijke activiteit een groot raadsel is. Het is dus zeer te loven dat op het e-mail adres mensentegels@poldervondsten.nl aanvullingen en suggesties gedaan kunnen worden die in een mogelijke nieuwe druk verwerkt kunnen worden.

Uitgever: PolderVondsten; tekst Aldert Vrij; fotografie Walter Lensink; vormgeving Arwin Rood; ISBN 978-94-90132-03-3; Prijs €39,95.

Beren op tegels

Beren op tegels is een in eigen beheer uitgegeven publicatie over een bijzondere verzameling. Het echtpaar Hoekstra-Klein verzamelt sedert 1964 tegels met uitsluitend beren als hoofddecor. De beer is een dier dat door zijn voorkomen en karakter altijd een belangrijke rol heeft gespeeld in overgeleverde volksverhalen en fabels en is om die reden vaak afgebeeld. Rondtrekkende kermisklanten met hun dansende beren waren op menige jaarmarkt een attractie waar veel publiek, nog onbekend met het fenomeen dierenwelzijn, op afkwam. Geen wonder dus dat de (bruine) beer naar verhouding vaak op tegels is afgebeeld. De verzameling Hoekstra geeft in meer dan 200 afbeeldingen een goed beeld van de beer in al zijn hoedanigheden. Niet alleen tegels werden ermee versierd, ook majolicaschotels kregen een berendecor en zijn dus als het ware voorlopers van de huidige koffiebekers die versierd zijn met het beertje Paddington. De beer als versieringsmotief is dus van alle tijden.

Het uiterlijk van de pagina's met illustraties zou wel fraaier kunnen. Een uniforme, effen, achtergrond voor de gefotografeerde tegels zou het beeld ten goede komen. Het meetlatje is op iedere foto hinderlijk aanwezig en leidt helaas de aandacht van de tegel af. De maten kunnen evengoed in een bijschrift vermeld worden.

Toch is dit een initiatief dat navolging verdient en hopelijk ook zal krijgen. Iedere verzamelaar is er (heimelijk) trots op als zijn stuk in een boek wordt afgebeeld. Tegenwoordig bestaat de mogelijkheid digitale foto's naar een daartoe gespecialiseerd bedrijf

te mailen die er vervolgens een kant en klaar boek van maakt. Dus verzamelaars, maak u eigen tegelboek. Het wachten is op 'Olifanten op tegels', 'Insecten op tegels', enfin vult u maar in.

Het boek 'Beren op tegels', met een voor-

woord van Minne Iedes Nieuwhof, is te verkrijgen bij Jaap en Wik Hoekstra, Roland Holstlaan 1124, 2624 JT Delft. E-mail hoekstra.klein@casema.nl. Ook bij het tegelmuseum te koop. Prijs € 15,00. Voor de Vrienden 10% korting in de museumwinkel.

Leo van Druten

Agenda

september

- 5 Lezing 'Nederlandse wandtegels', Leiden
- 25 Jaardag, Haarlem
- 1-21 Internetveiling, Oud-Beijerland
- 1-26 Expositie Striphelden, Otterlo
- 1-30 Vriendenvitrine – De molen op tegels, Otterlo

Oktober

- 2 Opening expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo
- 9 Tegelbeurs, Delft
- 1-31 Vriendenvitrine – De molen op tegels, Otterlo
- 3-31 Expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo

November

- 6 In situ vergadering, Otterlo
- 1-30 Vriendenvitrine – De molen op tegels, Otterlo
- 1-30 Expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo

December

- 1-31 Vriendenvitrine – De molen op tegels, Otterlo
- 1-31 Expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo

Januari

- 1-31 Vriendenvitrine – Fornuistegels, Otterlo
- 1-31 Expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo

Februari

- 1-27 Expositie 'Uit de boven- en onderwereld', Otterlo
- 1-28 Vriendenvitrine – Fornuistegels, Otterlo

Advertenties en informatie

Voor winkels, ateliers en bedrijven is er de mogelijkheid om in het Vriendennieuws te adverteren. Het gaat dan om 1/8 pagina, die twee keer wordt geplaatst (in februari en september). Het tarief is 125 Euro.

Informatie voor het volgende Vriendennieuws (februari 2011) kunt u voor 15 januari 2011 sturen naar:
marianne.florschütz@kpnmail.nl,
of naar Marianne Florschütz,
Bieberglaan 27
4834 MJ Breda

Rob Michiels
Eekhoutstraat 1
8000 Brugge
België
+32(0)473713668
info@antiquetiles.be
Vr-Za-Zo-Ma: 14u-18u
Anders graag op afspraak

Aan- en verkoop van tegels,
aardewerk en kunstvoorwerpen

Bekijk de collectie online:

ANTIQUETILES.BE

Harlinger Aardewerk- & Tegelfabriek

Voorstraat 84 8861 BP Harlingen

Telefoon: 0517-415362

Fax: 0517-415352

www.harlinger.nl

oswald@harlinger.nl

In ons atelier restaureren en/of completeren wij tegels en aardewerk van 1600 tot en met de Jugendstil periode. Bovendien zijn wij in staat om binnen deze periode renovatie toe te passen in elke interieurstijl.

Nederlands
Tegelmuseum

Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum krijgen 10% korting op aankopen in de museumwinkel, op vertoon van de vriendenkaart.

FRIDES LAMÉRIS

KUNST- EN ANTIEKHANDEL V.O.F.
GLAS & CERAMIEK

*Tegel met een
voorstelling van
een vogel.
Veelkleurig.
1625-1650*

NIEUWE SPIEGELSTRAAT 55
1017 DD AMSTERDAM
TELEFOON: 020-6264066
TELEFAX: 020-6265893

Geboorte | De Barchjes | De Vier Jaargetijden
Oud Hollandse Kinderspelen
Bedankt | Viering | Elfstedentegels
Liefde/relatie | Goedmakertje
Afscheid | Spreuk | Eigen ontwerp | Zomaar
Sterrenbeelden | Astrologie | Portret | Humor
Tegeltjeswijsheid

SpreukTegel.nl
Het geschenk dat je raakt

KOOS ROZENBURG ANTIQUITEITEN

*Spec. tegels en delfts blauw
uit de 17^e en 18^e eeuw*

*ook: vroeg ijzer,
meten en wegen,
oude schaatsen*

DELFT

MARKT 2

2611 GT

015 2147828

In- en verkoop van antieke en nieuwe tegels

Eduard Kramer

Nieuwe Spiegelstraat 64

1017 DH Amsterdam

Tel: 020-6230832 Fax: 020-6388740

Webshop: www.Antique-tileshop.nl

Email: eduard_kramer@hotmail.com

**HIER IS NOG
RUIMTE VOOR UW
ADVERTENTIE !**